Заедно в час

Изх. № 809/15.07.2026

До Димитър Здравков,
Председател на Комисията по образование и наука в 52. Народно събрание

До народните представители,
Членове на Комисията по образование и наука в 52. Народно събрание

***Относно**: Становище на фондация "Заедно в час" по Законопроект за изменение и допълнение на Закона за предучилищното и училищното образование 52-654-01-52, внесен на 03.06.2026 г. от Красимир Вълчев и група народни представители*

Уважаеми г-н Здравков,
Уважаеми народни представители,

Фондация „Заедно в час" приветства това, че народните представители поставят във фокуса на законодателната работа темата за езиковата подкрепа за децата и учениците, които не владеят български език в достатъчна степен, за да участват пълноценно и да учат ефективно. Законопроектът предлага важни и навременни посоки за развитие на системата, които могат да намалят натрупването на образователни дефицити още в началото на образователния път.

Подкрепяме целта да бъде създадена по-ясна нормативна рамка за ранно установяване на езиковите потребности и за предоставяне на различни форми на подкрепа. Същевременно смятаме, че законопроектът се нуждае от допълнения и прецизиране, най-вече относно подготовката на учителите, качеството на рамковите учебни програми, начина за определяне на подходящата подкрепа и гаранциите срещу сегрегация и изключване.

Защо езиковата подкрепа е ключова за равния достъп до образование

Владеенето на езика на преподаване е базово условие за участието на детето във всички останали образователни дейности. Когато ученикът не разбира достатъчно добре инструкциите, учебните текстове и езика на взаимодействие в класната стая, затрудненията му не остават само в часовете по български език. Те се пренасят в математиката, природните и обществените науки, общуването с връстници и възможността да показва какво знае и може.

Това засяга както част от децата от етническите малцинства в България, така и деца, които се включват в българската образователна система след живот и обучение в чужбина. България е сред държавите в

Европейския съюз с висок дял ученици, които у дома не говорят езика на училището, а подготовката на педагогическите специалисти за работа в многоезикова и мултикултурна среда остава ограничена.

Важно е да се прави разграничение между ежедневното комуникативно владеене на езика и академичния език, необходим за учене. Детето може сравнително бързо да започне да общува в ежедневни ситуации, но усвояването на езика за четене, писане, аргументация и работа със специфични понятия изисква значително повече време и целенасочена подкрепа. Затова езиковата подкрепа не може да се изчерпва с повече часове по същата методика и със същите материали, използвани за деца, за които българският е първи език.

Необходима е специализирана методика за преподаване на български като втори език, съчетана с езиково чувствително преподаване по всички учебни предмети. Навременната и качествена подкрепа може да предотврати натрупването на дефицити, демотивацията, преждевременното отпадане и трайното изключване от образованието. Тя е инвестиция не само в грамотността, но и в принадлежността на детето към училищната общност.

Положителни предложения в законопроекта

1. Ранно предоставяне на езикова подкрепа

• Фокус върху възможно най-ранния етап от образованието

Приветстваме предложението степента на владеене на български език да се установява още при постъпване в предучилищно образование, по време на обучението и в края му, както и при постъпване в първи клас. Ранното идентифициране на потребностите позволява подкрепата да започне преди езиковите затруднения да се превърнат в затруднения по всички учебни предмети.

• Възможност за различни форми на подкрепа

Предвидените допълнителни модули, допълнително обучение, интегрирано обучение, подготвителна езикова група и подготвителен езиков клас дават основа за по-гъвкав отговор. Този набор от мерки е ценен, когато изборът между тях е основан на индивидуална оценка, ясен план и редовно проследяване на напредъка.

2. Рамкови учебни програми по степени на владеене на български език

• Свързване на подкрепата с реалното езиково ниво

Подкрепяме разработването на рамкови учебни програми по степени на владеене на български език. Това може да замени подхода „една програма за всички“ с последователни цели, подходящо съдържание и измерим напредък според началното ниво и възрастта на детето.

• Необходимост от особено внимание към качеството на програмите

Рамковите програми трябва да бъдат разработени от екипи с експертност по български като втори език, ранно двуезично развитие, оценяване и предметно обучение. Те следва да разграничават възрастови групи, да свързват езиковото учене с учебното съдържание и да съдържат ясни насоки, примери и ресурси за

учителите. Преди национално въвеждане е необходимо програмите да бъдат пилотирани, оценени и подобрени въз основа на резултатите и обратната връзка от практиката.

Необходими допълнения към законопроекта

Най-съществения дефицит на законопроекта е, че не поставя достатъчно ясно изисквания към знанията, уменията и подготовката на педагогическите специалисти, които ще осъществяват езиковата подкрепа. Нови форми на обучение и нови учебни програми няма да доведат до желания резултат, ако учителите не са подготвени да ги прилагат.

Преподаването на български като втори език изисква различна методика от преподаването на български като майчин език. Учителите трябва да разбират спецификите на многоезичното развитие, да могат да оценяват езиковото ниво и напредъка, да планират последователно развитието на речника и граматиката, да използват подкрепяща езикова корекция и да свързват езиковите цели с учебното съдържание по различните предмети.

Препоръчваме в закона и в свързаните държавни образователни стандарти изрично да бъдат предвидени: компетентностен профил на учителите, които преподават български като втори език; задължително въвеждащо обучение преди поемане на тази роля; продължаваща квалификация и методическа подкрепа; време за съвместно планиране между учителите по езикова подкрепа и останалите педагогически специалисти; достъп до супервизия, наблюдение и професионални общности за обмен на практика.

Важно е подготовка да получат не само учителите в подготвителните групи и класове. Всеки учител е и учител по езика на своя предмет. Затова педагогическите специалисти във всички етапи и дисциплини трябва да развиват умения за интегрирана езикова подкрепа и диференцирано преподаване според езиковото ниво на учениците.

Подготовката на учителите би могла да започне дори преди окончателното приемане на законовите текстове. Идентифицирането на училища, в които висок дял от учениците са с различен от български майчин език, обучението на учители от тези училища в преподаване на български като втори и предоставянето на специализирани ресурси са добри първи стъпки и възможност за пилотиране на дейности, които впоследствие да се разпространят в цялата система. Може да се помисли и за възможност за включване на помощник-учители, обучени за работа в мултиезична среда, в паралелки, в които има ученици с различен майчин език.

Предложения, които не подкрепяме

Повтаряне на първи клас и на подготвителния езиков клас

Не подкрепяме предложението учениците в първи клас, които не са усвоили компетентностите по български език и литература, да повтарят класа, както и възможността за повтаряне на подготвителния езиков клас при годишна оценка „слаб“. Повтарянето на клас е мярка с висок риск от отрицателни ефекти и не адресира причината за затрудненията, когато тя е липса на подходяща и достатъчно интензивна езикова подкрепа.

Повторението често означава ученикът да премине още веднъж през същото съдържание и същите методи, които вече не са дали резултат. То може да засили чувството за неуспех, да понижи мотивацията и самооценката, да прекъсне връзките с връстниците и да увеличи риска от отсъствия и отпадане. За децата с различен майчин език мярката носи и опасност езиковото различие да бъде третирано като личен дефицит или наказуемо изоставане.

Вместо повтаряне препоръчваме индивидуален план за наваксване и продължаваща подкрепа, който може да включва: интензивни занимания през лятото; допълнителни часове в началото и по време на следващата учебна година; малки групи и индивидуална работа; съчетаване на допълнителна и интегрирана езикова подкрепа; адаптирани учебни материали; целодневна организация с целенасочени занимания; наставничество и работа с родителите. Напредъкът трябва да се проследява периодично, а подкрепата да се променя според резултатите.

Области, в които са нужни специални гаранции

1. Подготвителният езиков клас и рискът от сегрегация

Подготвителните езикови класове се използват и в други държави и могат да бъдат полезни, когато дават интензивна подкрепа и водят до планиран преход към общообразователната среда. В България обаче тази мярка трябва да се прилага с особено внимание поради съществуващите рискове от сегрегация и изключване на групи деца по етнически, социален, езиков или друг признак.

Необходимо е законодателството и подзаконовата уредба да гарантират, че подготвителният езиков клас е временна, индивидуално обоснована и регулярно преразглеждана мярка, а не отделна образователна пътека. За всяко дете трябва да има план за преход, ясни критерии за включване и излизане и възможност да участва заедно със своя редовен клас поне в част от учебните часове и дейностите, например изкуства, спорт, проекти, класни и извънкласни инициативи. Това е важно за социалната интеграция, принадлежността и естественото езиково учене.

Следва да има и мониторинг на данните: кои деца се насочват към подготвителни класове, за колко време остават в тях, какъв е напредъкът им и как се реализира преходът към редовно обучение. Данните трябва да позволяват ранно установяване на непропорционално насочване на определени групи и предприемане на корективни мерки.

2. Определяне на вида езикова подкрепа

Законопроектът възлага на детската градина или училището да определя вида на езиковата подкрепа според потребностите и степента на владеене на български език. Това е логичен подход само ако институциите разполагат с надеждни инструменти, компетентни специалисти, време и ясна процедура за вземане на решение.

Оценката не трябва да се основава единствено на формален резултат от стандартизиран инструмент. Тя следва да отчита възрастта, предишния образователен опит, нивото на грамотност на майчиния език, продължителността на пребиваване в България, силните страни, социално-емоционалното състояние и

конкретните учебни потребности на детето. Решението трябва да бъде в най-добрия интерес на детето, да се обсъжда с родителите и да подлежи на периодичен преглед.

Препоръчваме в процеса да могат да участват допълнителни специалисти според конкретния случай: учител с подготовка по български като втори език, логопед, психолог, ресурсен учител или друг специалист по многоезично развитие. Необходимо е директорите и педагогическите екипи да преминат подготовка за използването на инструментите, интерпретацията на резултатите и избора на форма на подкрепа.

Препоръки за ефективно прилагане

• Анализ и разпространение на съществуващите добри практики

В България вече има училища, учители и организации, които са натрупали опит в обучението на деца с различен майчин език. Създадени са буквари и читанки за деца, които усвояват български като втори език, диагностики, наръчници за интегрирана езикова подкрепа и материали за свързване на езиковото учене с математиката и други предмети. Тези практики и ресурси трябва да бъдат систематично картографирани, оценени и разпространени по-широко.

• Пилотиране преди национално въвеждане

Препоръчваме новите модели, инструменти и рамкови програми да бъдат изпробвани в различни типове детски градини и училища, включително в малки населени места. Оценката трябва да проследява не само езиковия напредък, но и участието, принадлежността, прехода към редовни класове и риска от сегрегация.

• Специализирани материали и методическа подкрепа

Учителите се нуждаят от готови, качествени и адаптивни материали за различни възрастови и езикови нива, както и от примери за езиково чувствително преподаване по всички предмети. Материалите следва да бъдат достъпни в национална платформа и да се обновяват въз основа на обратната връзка от практиката.

• Продължаваща подкрепа след подготвителния период

Езиковото развитие не приключва с излизането от подготвителна група или клас. Необходимо е учениците да получават допълнителни часове, интегрирана езикова подкрепа и диференцирани задачи и през следващите години, докато развият академичния език, необходим за успешно учене.

• Позитивна нагласа към многоезичието

Политиката следва ясно да утвърждава майчиния език като ресурс за развитието и идентичността на детето, а не като пречка. Подкрепящата среда и уважението към езиковото многообразие са условие децата и семействата да участват с доверие в образователния процес.

Насърчаваме Комисията по образованието и науката да използва разглеждането на законопроекта като начало на по-широк професионален и обществен разговор за това как България да изгради устойчива система за преподаване на български като втори език. В този процес следва да бъдат включени учители,

директори, университети, специалисти по многоезично развитие, родители, организации и училища с доказан практически опит.

За „Заедно в час“

„Заедно в час“ работи за това всяко дете в България, независимо от населеното място, семейната среда, майчиния език или индивидуалните му потребности, да има достъп до качествено образование и подкрепяща учебна среда. Организацията развива учители и училищни екипи, създава и разпространява практически ресурси и подкрепя политики, които водят до по-добри образователни резултати и по-голямо равенство в системата.

С уважение: Траян Траянов
Изпълнителен директор
Фондация “Заедно в час”